

1089. Marsta, Bälinge sn.

Pl. 93.

Litteratur: B 478, L 136, D 1:199. J. Bureus; Fa 6 s. 209 n:r 211 (Rhezelius), Fa 5 n:r 56, Fa 1 s. 25; J. Rhezelius, Fl 1 n:r 93; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 19; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 154, 2, s. 585; E. J. Biörner, Runæ medelpadicæ (1726), s. 10; R. Dybeck, Bälinge socken 1863 (ATA), Reseberättelse för år 1863 (ATA); M. Stolpe, Några ord till upplysning om bladet »Upsala» (1869), s. 68; UFT h. 11 (1883), s. 235; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 108; J. Hansson, Skrivelse till Riksantikvarien den 25/3 och 12/4 1930 (ATA); I. Schnell, Skrivelse till Riksantikvarien den 29/4 1930 (ATA); Handlingar 1933 i ATA; G. A. Hellman, C. Claesson och F. Hallberg, Inventering av fasta fornlämningar i Bälinge socken 1937—38 (ATA); S. B. F. Jansson, Runskriftsinventering i Uppsala län 1942 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (i Fl 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 478; träsnittet är avritat av O. Celsius i Fm 60: 2, s. 585).

Runstenen står i en beteshage med gravhögar¹, 20 m. NV om mangårdsbyggnaden i Marsta n:r 5, 3 m. NV om landsvägen Marsta—Forkarby, i södra kanten av en gravhög, som ingår i ett stort gravfält (ett 70-tal gravar). Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala» samt på Ekonomiska kartbladet »Bälinge» (1952).

Enligt Rhezelius (i Fa 6) stod stenen »Widh Marsta grindstolpe»; ovan teckningen i Fl 1 finnes platsuppgiften »Bäling Sochn, Widh Marsta grindstolpa är denna». Fa 5: »Marstad wid grinden».

Ransakningarna 1667—84: »Mahrstad på Olof Staffanssons gård en stehn uthuggen.» På träsnittet i Peringskiölds Monumenta finnes anteckningen »Bäling, Marstad wid en grindstolpe i byn» (B 478: »Morstad grind»; L 136: »Morstads grind»). — O. Celsius undersökte U 1089 vid två tillfällen, första gången i augusti 1725, andra gången två år senare (»Vidi rursus 6 sept. 1727»). Han anger i Fm 60: 1 platsen på följande sätt: »Bäling Sochn. Marsta by strax wid Mats Persons gård.»

Dybeck antecknar i »Bälinge socken» följande: »Wid vägen, som löper genom Marstads by, står en till en del stympad runsten». I Sveriges runurkunder uppger han, att stenen »står mycket lutande til venster i Marstads by vid den genom byn löpande sockenvägen.»

I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala» anges platsen vara »vid Marsta i vägkanten». UFT (1883): »Stenen står vid den genom byn Marstad löpande sockenvägen.»

I samband med vägomläggningen år 1933 flyttades runstenen 6 m. åt V.

Röd granit. På ristningsytans nedre del finnes ett grönskimrande ytskikt, i vilket ristningslinjerna lysa ljusa. Höjd 1,72 m., största bredd 1,60 m. Stenen är i vänstra kanten avslagen, varigenom delar av ristningen ha gått förlorade. I stort sett är ristningen djupt huggen. Flerstädes synas i ornamentiken spår av skissering; dessa linjer ha ej av mig uppmålats, på grund av att de av ristaren icke ha huggits till normalt djup. Det skulle ha varit högst olämpligt att markera dessa tunt antydda linjer, som ristaren tydligen själv icke ville låta framträda. I den nedre, högra slingcirkeln finnes även en skisserad slinga, som ristaren har lämnat ofullbordad. Ingen tvekan kan råda om att den skulle ha verkat störande, om den skulle ha fullbordats.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 478):

uihi . lit raisa stain eftir inkialt . faður . sin iufurfas[ti .]

5 10 15 20 25 30 35 40 45

Vigi let reisa stæin eftir Ingjald, faður sinn. Iofurfast.

»Vige lät resa stenen efter Ingjald, sin fader. Jovurfast.»

¹ Gravfältet består av följande säkra fornlämningar: 19 gravhögar, 39 runda och 10 rektangulärastensättningar; se inventeringsberättelsen 1937 (ATA).

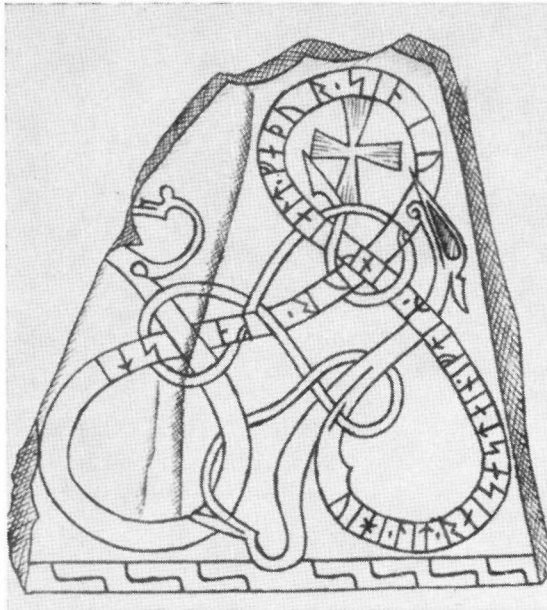

Fig. 349. U 1089. Marsta, Bälunge sn.
Efter teckning av Rhezelius.

Fig. 350. U 1089. Marsta, Bälunge sn.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 478).

Till läsningen: Inskriften börjar utan sk. 2 i är ej stunget, ej heller 4 i och 6 i. Sk saknas efter 7 t, 12 a, 17 n, 22 r och 37 n. 18 e är tydligt stunget med ett grunt, kort tvärstreck. Mellan 21 i och 22 r samt efter 22 r kan man i runslingan spåra rundjurets korsande halslinjer. Dessa äro emellertid endast skisserade av ristaren. Efter 22 r finnes en grund, oskarp fördjupning, som säkerligen är naturlig. 45 s har förlorat nedre delen genom att stenens kant har slagits bort. Genom denna skadegörelse har också 46 t samt sk i inskriftens slut gått förlorade. — Rhezelius (F a 6): Sk insätts mellan varje ord utom efter 37 n; dessutom efter 42 r. 18 i; 25 k är överhoppad. Efter 46 t tillägges en i-run. På teckningen i F l 1 är runföljden 23—29 riktigt återgiven: **inkialt**. I övrigt överensstämma F a 6 och F l 1. — Hadorph och Leitz: Sk insättes riktigt, alltså efter 4 i, 29 t, 34 r och 46 t. Däremot innebär läsningen av runföljden 38—46 som **iukulfast** en stor försämring gentemot Rhezelius. — Celsius: 18 i. Sk saknas efter 29 t, efter 34 r och efter 46 t. Celsius anmärker med rätta: »male legit jugulfast». — Dybeck: 18 i; sk saknas efter 29 t.

Om namnet *Vigi* se U 463; om *Ingialdr* se U 274. Kvinnonamnet *Iofurfast* finnes belagt i följande runinskrifter, alla i Uppland: U 272, 312, 313, 314, 846, 898, 993 och 1089; se om detta namn och andra kvinnonamn på *-fast* E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 101.

Inskriften är ur en synpunkt egendomligt formulerad; efter den vanliga formeln tillägges ett namn, som icke har något grammatiskt samband med inskriften. Det har funnits god plats i slingan för en fortsättning. Detta namn har tidigare uppfattats som ristarsignatur. Peringskiöld översätter t. ex. »Jokelfast uthögg Runerna» och ännu i *UFT* (1883) tolkas slutet som »Jofurfas(t) högg runorna». Visserligen förekommer det några gånger, att en runinskrift på detta sätt slutar med ett fristående namn; jfr t. ex. U 1075, som är signerad med ett ensamt namn. Någon

ristarsignatur kan det emellertid, när det gäller U 1089, knappast vara fråga om. Dels är *Jofur-fast* ett kvinnonamn, och några kvinnliga runristare ha såvitt känt icke namngett sig på uppländska runstenar¹, dels är, som redan Brate har antagit, U 1089 med all sannolikhet ristad av Öpir. Man måste därför räkna med att inskriften är ofullbordad. Att det förhåller sig så göres än troligare av runslingans utseende. Tomrummet i slingans slut verkar nu störande för helhetsintrycket. Det förefaller klart, att den har beräknats för ytterligare ett dussin runor. Man skulle snarast ha väntat fortsättningen **at·bonta·sin**, 'efter sin man'. (Man frågar sig, om ristaren har inskränkt sig till att endast måla inskriftens slutord. Ett liknande handlingsätt, att måla på orörd stenyta, har Öpir utan tvivel gjort sig skyldig till på U 880.) Om förkortning i inskriftens slut se U 993, där likaledes ett isolerat namn avslutar inskriften. Ett jämförbart tillägg av ett kvinnonamn vid inskriftens slut — *ok Viælf* — finnes på U 1039. Även i Vg 127 Larvs hed finnes ett tillagt kvinnonamn — **uk: askatla** (*ok Askatla*); detta utanför slingan gjorda tillägg skall utan tvivel uppfattas som en rättelse av inskriften.²

Om repstavsornamentet nedtill på stenen se U 1079.

1090. Marsta, Bälinge sn.

Litteratur: J. Bureus, Fa 6 s. 209 n:r 212 (Rhezeliuss), Fa 5 n:r 57; J. Rhezelius, Fl 1 n:r 94.

Avbildning: J. Rhezelius, teckning (i Fl 1).

Ännu en runsten har en gång funnits vid Marsta. Den var skadad redan vid Rhezelius' undersökning och försvann tydligen på 1600-talet. Den upptages varken i *Ransakningarna* 1667—84 eller i Peringskiölds *Monumenta* och saknas därför i *Bautil*, i Liljegrens *Runurkunder* och hos Dybeck.

Runstenen, av vilken endast toppstycket var bevarat, fanns enligt Rhezelius »der hos [= Widh Marsta] widh Laduknuten». Ovan teckningen i Fl 1 finnes platsuppgiften »Bäling Sochn Der sammastädes³ widh Laduknuten».

Inskrift (enligt Rhezelius i Fa 6):

... r·uk·inkimunt fit- : brypr·sin·auk·inkifrip ...

5 10 15 20 25 30

... ok Ingimund ... brødr sina ok Ingifrið ...

»... och Ingemund ... sina bröder och Ingefrid ...»

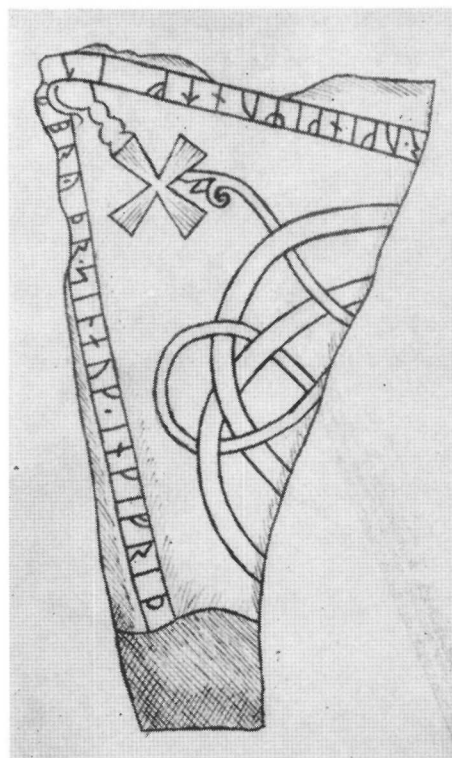

Fig. 351. U 1090. Marsta, Bälinge sn.
Efter teckning av Rhezelius.

De två namn som ha bevarats på fragmentet äro väl kända från andra runinskrifter. Om *Ingimundr* se U 808 och om *Ingifriðr* U 114 samt S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1953, s. 276.

¹ Den av E. Brate antagna kvinnliga runmästaren Frögärd bör lämnas ur räkningen; se U 203. Om en kvinnlig runristare från ett annat landskap se S. B. F. Jansson i *Hälsingerunor* 1951, s. 13 f.

² En oriktig uppfattning av ifrågavarande tillägg finner man senast i H. Wideens avhandling *Västsvenska vikingatidsstudier* (1955), s. 151: »Även på den artistiskt upplagda Larv-ristningen, Vg 127, har man tydligen att finna ett ristarenamn, Askatla.»

³ Dvs. »Widh Marsta».